

Omsorg for personer med utviklingshemming sett fra Ila

Randi Rosenqvist

seniorrådgiver/psykiater

Ila fengsel og forvaringsanstalt

Litt historikk

- HVPU eksistert til for 20 år siden.
- Forarbeidene til dagens lov forutsatte at det ville bli et nytt system hvor pu med mindre alvorlige kriminelle handlinger ble ivare tatt administrativt
- Sikringsdømte pu kunne bosettes i kommunen med statlig støtte på 1990-tallet.

Et ikke vedtatt forslag

- Lovbrytere med en lettere psykisk utviklingshemming kunne fritas for straff.
- Retten skulle ut fra en rimelighetsbetraktning vurdere dette.
- Skulle gjelde personer med IQ < 75 (!)
- Ville spesielt være aktuelt ved psykiatrisk tilleggsproblematikk.

Dagens lovregulering

- Alvorlige forbrytelser, IQ < ca 55, frikjennes, men kan dømmes til tvungen omsorg.
- Alvorlige forbrytelser, IQ >ca 55 kan få (nedsatt) straff men også forvaring.
- Mindre alvorlig kriminalitet og IQ < 55, ingen reaksjon. IQ mellom 55 og 75 eventuelt nedsatt straff.

”Det medisinske prinsipp”

- Oppfyller lovbryteren det diagnostiske kriteriet for utilregnelighet, skal det ikke bevises at handlingen skyldtes det mentale avvik.
- Likevel, det har forekommet at personer med IQ under 55 er dømt som tilregnlige fordi deres livsløp tyder på at de har klart seg rimelig godt (målefeil eller vellykket habilitering?).

- IQ er ikke et fullstendig og godt mål på funksjon!
- Hvor lav IQ kan man ha og ha evne til voksent straffansvar?
- Hvor lav IQ kan man ha og være soningsdyktig?

Eksempel 1

- En voldsforbryter med IQ ca 60, med atypisk autisme og med ressurssvak bakgrunn kan få forvaring.
- Funksjonsnivået er da meget lavt, lavere enn en velfungerende mann med IQ ca 55.
- Hadde Vineland vært mer adekvat utredning enn WAIS? Bør han vurderes ut fra hva han faktisk forstår eller hva han kunne ha forstått?

En slik mann

- Kan plasseres på en avdeling med 11 andre menn med grov vold i historien
- Ett felles oppholdsrom
- Lav bemanning, sjeldent mer enn 2 ansatte
- Liten mulighet for tilpasset aktivitet
- Meget liten mulighet for turer utenfor anstalt

Kan han få statlig finansiert prøveløslatelse?

- Ikke før minstetid (ikke alle får noen minstetid).
- Tar alltid lang tid å etablere.
- Hva med fem-års regelen?
- Risikerer han å bli i anstalt fordi tilstanden ikke forventes å *gå over* på fem år?

Eksempel 2

- Seksualovergriper med IQ ca 78 (eller for den saks skyld IQ på 115) og Asperger med svært dårlig funksjon.
- Faller han utenfor statlig finansiert prøveløslatelse fordi han ikke har "lav nok" IQ?
- Vil dette medføre livsvarig opphold i anstalt? I tilfelle dette er ønskelig fra statens side, burde anstalten være Ila?

Et tredje eksempel

- Forvaringsdømt mann med IQ 70 (ett poeng over PU ICD-10), omsorgssvikt i barndom.
- Rusmiddelmisbruk
- Tendens til "depresjoner" og "angst"

- Har begått kriminelle handlinger når han har vært fortvilet.
- Lav evne til egenomsorg, *kunne* bedres noe ved år under statlig finansiert omsorg.

Et problemkasmus

- Ikke psykisk utviklingshemmet, ikke psykotisk
- Sannsynligvis hjerneskadet, impulsiv uten refleksjon, diagnostisk uklart
- Massivt voldelig, meget lavt sosialt funksjonsnivå

- Kan man være pu uten å være pu?
- Skal vel forbli i anstalt, men hvor og hvordan?

Trenger vi?

- En nærmere avklaring av soningsdyktighet for tilregnelige pu, jf strpl § 459?
- ”Fullbyrding av frihetsstraff eller samfunnsstraff skal utsettes dersom domfelte er blitt alvorlig sinnslidende eller hans helsetilstand ellers gjør fullbyrding utilrådelig.”
- Forvaringsdømte kan ikke finnes soningsudyktig, er det helt klokt?

Trenger vi?

- Institusjoner / bofellesskap / bemannede boliger for lettere psykisk utviklingshemmede med utageringsrisiko, for varig plassering, i så fall, hvor skal ansvaret for disse ligge?
- "Statlig finansiert" prøveløslatelse for personer med IQ noe over 70 og med sammensatte lidelser, som har et lærings- og behandlingspotensiale og som faller utenfor habiliteringstjenestens vanlig ansvar.